

Gina ȘERBĂNESCU

Tangoul ca poetică a atingerii

Dincolo de etimologii...

Mulți dintre noi am avut, probabil, ocazia, fie și în cadrul relaxant al unei petreceri, să dansăm tango. În orice caz, toată lumea a ascultat măcar o dată un tango sau a văzut o pereche dansându-l. Merită să ne apropiem de acest dans într-un mod în egală măsură pasional și interogativ, pentru că este una dintre opțiunile coregrafice care pot dezvolta o poetică atingerii.

Printre multele mistere care învăluie acest fenomen numit tango, se înscrie și acela al numelui. Cuvântul „tango” poate fi întâlnit atât în cultura africană cât și în cea hispanică. Dacă ar fi să dăm crezare anumitor teorii, „tango” derivă din cuvântul „tang”, care într-unul dintre dialectele vorbite pe „continentul negru” înseamnă a pipăi, a atinge sau a se apropia. Sensul spaniol al cuvântului „tango”, se apropie de africanul „tang”. Tango, în limba spaniolă, se presupune că vine de la verbul „tangir”, care în vechea spaniolă este un echivalent al verbului „taner”, provenit din latinescul „tangere”, a atinge. (Fără nici o legătură cu originea tangoului, ca o coincidență interesantă, mai spunem că în Japonia, *tango* este atât numele unei regiuni, cât și al unui joc de copii.) Tangoul s-a născut în Argentina la finele secolului al XIX-lea. La început, singurul acompaniament pentru tango era pianul. Ulterior, italienii au adăugat și acompaniamentul cu acordeon. La început, tangoul s-a dezvoltat la periferiile sărace ale Buenos Aires-ului, în cazărmi, în bordeluri. Tangoul fascinează prin originile sale așa-zis „damnate”, prin spiritul de încrâncenare și luptă pe care îl degaja tangoul de început, *milonga*, ce îl fascina atât pe Borges. Un produs al periferiilor și locurilor unde oamenii deveneau mai dezinhibați și își converteau durerea în dans și muzică, tangoul va deveni dans de salon și va cuceri Parisul... Și să nu uităm că aspectele... „păcătoase” ale tangoului au fost iertate de însuși Papa Pius al X-lea.

Deși unii teoreticieni ai tangoului contestă faptul că la început tangoul a fost dansat între bărbați, alții îl afirmă ca fiind cert. Inițierea în tango se făcea între bărbați, rolul femeii intervenind mai târziu. Se pare că abia în jurul anului 1904, femeile din cartierele de la periferie au început să danseze tangoul. Ulterior, s-au dezvoltat și tangouri în care femeile dansau între ele. Faima rea a tangoului, ca dans al prostituatelor și al răufăcătorilor, nu a putut decât să crească misterul în jurul acestui nou dans, care a fascinat întotdeauna, chiar și pe acei care i-au acuzat originile.

În această vrajă a tangoului a fost prinsă și dansatoarea Isadora Duncan. La vizita ei în Argentina. Isadora ne spune despre această întâlnire:

„Nu dansasem niciodată tango, dar un tânăr argentinian, care îmi era ghid prin Buenos Aires, m-a convins să încerc. De la primii mei pași timizi, am simțit că pulsul mi se armoniza cu ritmul acelui dans voluptuos, suav ca o mângâiere,

îmbătător ca o poveste de iubire sub soarele amiezii și periculos ca seducția unei păduri tropicale."

Tangoul a cunoscut mai multe transformări în istoria sa. El s-a născut ca dans, el este mai înainte de toate dans, expresie a seducției între parteneri. La origine el a fost milonga, simbol al luptei între bărbații de la periferia orașelor argentinienne. (Cuvântul *milonga*, de origine africană, înseamnă „încurcătură, problemă”). Era un dans viril, generator de creații, la rândul său. Milonga s-a dezvoltat alături de tango ca un stil de sine stătător. Ulterior, datorită influențelor aduse de emigranții italieni, tangoul a început să exprime și sentimentele triste ale iubirilor neîmplinite sau înșelate. Poate de aceea tangoul a fost definit adesea „un sentiment trist ce se dansează”.

Tangoul, depășind originile sale de periferie, a cucerit întreaga lume și a ajuns un adevărat fenomen coregrafic, ce a pus stăpânire pe marile saloane ale lumii. Treptat, el ajuns să influențeze și alte arte. Și-a pus amprenta asupra poeziei lui Borges, sau a inspirat creații cinematografice remarcabile. Ajunge să menționăm filmul *Tango*, al regizorului Carlos Saura, care a fost nominalizat la Oscar în 1998, pentru „cel mai bun film străin al anului”.

Borges și tangoul

Poetul argentinian a avut o relație foarte specială cu tangoul. La urma urmei, atât tangoul cât și poezia lui Borges reprezintă două simboluri principale ale Argentinei...Există o anecdotă care pune într-o lumină cât se poate de clară

modul în care spiritul tangoului îl definea pe Borges: când avea aproximativ 72 de ani, Borges a fost invitat în Statele Unite să țină o conferință la Columbia University. La un moment dat, în timpul conferinței, un student portorician s-a ridicat și i-a strigat lui Borges că este reacționar, adresându-i-se într-un mod nu tocmai...academic. Care credeți că a fost reacția lui Borges: a lovit furios cu bastonul în catedră și i-a strigat tânărului că, dacă se crede atât de grozav, ar trebui să meargă în stradă și să rezolve amândoi problema ca între niște bărbați adevărați. Autoritățile au reușit să îl « expulzeze » pe tânărul revoltat și să îl calmeze pe scriitorul care, pentru o clipă, își uitase imaginea publică...Ce se întâmplase, oare? Erupseseră oare în el acele personaje pasionale pe care Borges le amintește de multe ori atunci când vorbește de tango? Și ce legătură ar avea această reacție a poetului cu tangoul?

Încă de la începuturile creației sale, Borges a scris despre tango... Declarațiile sale au fost însă contradictorii. Poetul a afirmat uneori că nu ceea ce a devenit tangoul îl fascinează, ci varianta de început a acestuia, milonga. Borges era „supărat” pe „italienizarea”, tangoului, pe modificările aduse de emigranții italieni. Poetul iubea ceea ce azi în tango este numită „bătrâna gardă”, care s-a manifestat între sfârșitul secolului al XIX-lea și anul 1917, care aduce o schimbare prin compozitorul și interpretul Carlos Gardel.

Borges iubea *milonga* pentru caracterul său pronunțat viril, pentru demnitatea manifestată în ritm și versuri, dar mai ales pentru că era expresia spiritului autohton. Nimic din ceea ce s-a întâmplat în lumea tangoului după modificarea vechiului stil nu putea să exprime ca vechea *milonga* frumosul paradox al „luptei care poate fi o sărbătoare”. Partea pasională a lui Borges, a acelui Borges care îl provocase la o luptă bărbătească pe studentul rebel, era animată de același spirit care însuflețea tangoul la începuturile lui. Atunci tangoul era expresia a ceea ce Borges numea „confreria pumnalului”, „o sărbătoare a inocenței îndrăzelii”.

În copilăria sa, poetul locuise într-un cartier numit Palermo, de la periferia orașului Buenos Aires, și era firesc să fie familiarizat cu tangoul, ca acesta să i se infiltreze în suflet și să rămâna acolo pentru totdeauna.

Peste mulți ani, Borges avea să influențeze, la rândul său, creația unor autori de tangouri, cea mai importantă colaborare fiind aceea din 1965, cu Astor Piazzola, concretizată în albumul *El Tango*, muzica Astor Piazzola, pe versuri de Jorge Luis Borges. Versurile sunt recitate în acest album de actorul Luis Medina Castro. Muzica este interpretată de un cântăreț idolatrizat de iubitorii de tango, în același timp interpret de milonga și specialist în folclor, Edmundo Rivero.

Referindu-se la tango, Borges spunea: „Oscar Wilde afirma într-un dialog că muzica ne dezvăluie ceva din trecutul nostru personal, ceva de care până în acea clipă nu eram conștienți și ne face să suferim pentru nenorociri care nu s-au petrecut și pentru greșeli pe care nu le-am comis. Poate că misiunea tangoului este aceasta: să le dea argentinienilor certitudinea că au fost întotdeauna puternici, că s-au supus exigențelor curajului și onoarei.”